

איך פועלת

שטיפת המוח?

בשבוע שעבר פירסם זן בן-אמוץ קטע בשם "תשובה לאורי אבנר". הלחן תשובתו של אבי-נרי לתשובה:

בסיבוב השני של חילופי-דברים אלה התגלגל הדיכוח מעניין לעניין. וזה טוב.

הסיבוב הראשון עמד בסימן השאלה: מהו עיתון יותר טוב, או יותר רע -- מעריב או ידיעות אחרונות? אני מודה ששאלה זו מעניינת אותי אך במעט. אני נייטרלי בהחלט במלחמה הפרטית שבין שני צהרונים ארץ-ישראל השלמה והמשתלמת.

כל ביקורתי על דבריו של זן בן-אמוץ בשאלה זו באו להצביע על חוסר-אובייקטיביות מסויים מצידו. לצערי, לא הפריך זן את ביקורתי זו. די להצביע על פסוק אחד בחשבונו לתשובתי (העולם הזה 1750): אם קיימים הבדלים (בין שני הצהרונים), הרי הם כולם לטובת ידיעות אחרונות, שכן הוא לפחות נותן דריסת-רגל (אם כי לא חופשי-בטיח מלא) לפובליציסטים ליברליים ושמאלניים... ואילו בגן החיות הדרסניות של מעריב אינן שומע ציון ור חצי של ציפור השלום.

אני חוקא שומע מדי פעם בגן-חיות של מעריב קול שהוא הרבה יותר חשוב מציון: קולו של מתי פלד. ייתכן מאד שמעריב לא היה מפרסם את דבריו לולא יכול היה להוסיף לשמו את מילות-הקסם "אלוף (מיל)" -- אך עובדה היא שאחד מהוגי-ידיעות החשובים ביותר של עניין השלום והביטחון והיישות הפלסטיות נמצא דווקא בגן-חיות זה.

יותר לזן העלות על נס את ידידו עמוס קינן. מותר לי להעלות על נס את מתי פלד, שלא פגשתי מימי, ולהשוב שהציבור מתייחס אליו ברצינות רבה יותר לאין שיעור, ושמישקל דבריו שקול כנגד כמה וכמה מטובי-הקטע בערוגת-החושם היחיבה. אולם, כאמור, איני מתכוון להכניס את ראשי למלחמת-היוקרה שבין שני הצהרונים. אם זן בן-אמוץ מתלהב כליכך מאחד מהם, מן הראוי היה לו הלך להתחנף עם מי שמתלהב באותה מידה מהשני. ואילו אני רואה בשני הצהרונים גם יחד תופעה לארמית ממדרגה ראשונה -- מדאגה יותר ממצב הכנסת ממדיניות הממשלה, מחוקק-פורמיזם של מערכת-החינוך.

נעבור, עי כן לזן לזן לזן חילופי-הדברים. במרכז הסיבוב השני של חילופי-הדברים. זן בן-אמוץ מגדיר אותו כך:

השאלה המוסרית שאורי אבנר מעורר, ביחס לעצם נכונותו של "איש שוחרי-שלום ורודף צדק" להשאיל את שמו, תמורת תשלום לזן, כד לזכור בהפצתו של עיתון השוטף את מוח הציבור לטובת המלחמה ואי-הצדק, נראית בעיני בלתי-ישיירה וחסרת תבונה פוליטית. לדעתך, זו לא רק זכותו של איש-שמואל להשתתף בעיתון ימני-ציוני -- זו חובתו המוסרית, החברתית והפוליטית, ברצון הייתי כותב מדור פוליטי (חינם!) בהצופה.

מר אבנר רשאי לרואה באדם כזה "ציוני פור-שלום המציינת מתוך כלוב-הזהב של ארץ-ישראל השלמה", ואחרים רשאים לראות בו מחסום בפני סחף הימין ושומר-גחלת במאורה של פריצים...

דברים הגיוניים, למראית-עין. הנה אנשים נועזים שמים את נפשם בכפס, חוררים למאורת הפריצים, איך לא נשתאה למראה אומץ-ליבם? איך לא נכיר להם טובה על כי התגברו על הפיתוי לכתוב על עניין השלום בעיתוני השלום, ותחת זאת הם מוכנים לספן את נפשם בגובה-האריזות? אלא שהדברים מעידים על חוסר-הבנה

טוטאלי של מהות כל-התיקשות, של דרך השפעתם, ושל הסכנות הנוראות הטמונות בהם בחברה המודרנית.

נעים לחשוב שהאזרח המודרני, כי צפון תל-אביב ובשכונת-התקווה, בקריית-יובל ובקריית-שמונה, קורא את המאמרים הראשיים של הצהרונים, עובר בעיון וב-שקידה על כל הטורים של הוגי-הידיעות, פורש לקרן-זוית, שוקל את הדברים כי כובד-ראש, מגבש לעצמו דיעה עצמאית, ולאחר מכן ניגש לבחור לנו כנסת ולהר-כיב לנו ממשלה.

נעים לחשוב. אבל זה לא כך. השפעת הצהרונים -- שהם העיתונים ה-נקראים ביותר בארץ -- מופעלת ב-90% באמצעות עמודי הידיעות. שיטת-המוח היומיומית האדירה אינה מבוצעת על-ידי המאמרים הראשיים של אריה דיסניצקי וד"ר הרצל רוזנבלום, עם כל הכבוד לשני אבירים ותיקים אלה של ארץ-ישראל-השלמה-המשיגות-הירדן. היא מבוצעת יום-יום באמצעות שיכתוב עשרות ידיעות, המופיעות כידועות, הנקראות ידיעות, המשפיעות כידועות -- וש-אינן ידיעות כלל, אלא דבר-התעמולה משוכי-תבנים.

אתן דוגמה: נשיא מצריים נואם ואומר שהוא "מוכן לשלום-אמת בתנאי שישראל תיסוג מה-

קינן

שטחים שכבשה. אולם מכיוון שממשלת ישראל אינה מוכנה לכך, ברור שאין מנוס ממלחמת-שיחור, שבה יצטרכו עמירעב לעבור נחלים של דם.

כל בר-דעת יבין כי הכותרת הנכונה היא ברוח: "נשיא מצריים מוכן לשלום תמורת נסיגה, מאיים במלחמה אם ישראל תסרב". אולם בשני הצהרונים תופיע ידיעה זו אוטומטית תחת כותרת ברוח: נשיא מצריים מאיים שוב: מלחמת-שיחור היא בלתי-נמנעת, נעבור נחלים של דם.

קוראים נורמליים, סבירים והגיוניים -- 99,999 מתוך 100,000 קוראים, שאין להם ההכשרה המקצועית המיוחדת הדרושה ל-ניתוח ידיעה כזאת -- יקדישו לקריאת הידיעה כמה שניות, בתור לאוטובוס, והי-משקע שישאר בליבם הוא ברוח הכותב. רת הידיעה אומרת להם: המצרים אינם רוצים בשלום, הדיבורים על השלום הם פטפוטיסטיים, בגין (או דיון) צודק. הדבר מתקבל עליהם כעובדה, ש-אין צורך לחשוב עליה, ולא הכבעת דעתו של מישהו, שיש לו אינטרס בכך. כשאותם קוראים נורמליים קוראים כי-אותו יום תרסר ידיעות נוספות באר-תה רוח, המצטרפות למאה ידיעות קודמות

שקראו באותו שבוע, לאלף שקראו באותו חודש, לרבבה שקראו בשנה -- הרי נוצר רת אצלם תבנית נפשית הפוסלת כל דיעה או סברה מנוגדת. זהו תהליך של שטיפת-מוח עצומה, שרק מיעוט קטן מאד, רצוי-גלי במיוחד, ביקורתי במיוחד, עצמאי כי-מיוחד, יכול לעמוד בפניו.

בא דן בן-אמוץ ואומר: יש שם דריסת-רגל לציפורי-שלום. ואני אומר: ציון זה של ציפורי-השלום בכלוב ארץ-ישראל הי-שלמה לא זו בלבד שאינו שקול כנגד שאר-גת האריות ויילת הצבועים סביב, אלא שהוא נועד לעזור להם, כדברי בידור ו-

רוזנבלום

הצחקה לקינות -- בדומה לתמונת-העירום בשבועון זה. במיקרה הטוב ביותר, הוא נועד לשמש אלבטו לאותן חיות-טרף. במיקרה הרע כי-יותר הוא נועד לתת דחף נוסף להפצת הי-עיתון, שבו הם מופיעים.

הרי ברור גם לזן בן-אמוץ כי לא מתוך טוב-לב ולליברליזם מופלג משלמים אותם אבירי שתי-גדות-הירדן משכורות בריאות לבעלי-טורים, המבטאים דיעות שהן לזרא להם. הם עושים זאת מתוך אמונה שטי-רים אלה עוזרים להפיץ את העיתון. כוונת-תם היא מיסחרית ופוליטית כאחת.

יש כאן, על כן, תהליך כזה: (א) שוחרי-השלום בעלי-הטורים עוזרים להפיץ את העיתון, בעזרת הרימום הנלהב של זן בן-אמוץ, (ב) העיתון עורך את שיטת-המוח היומיומית, הנוראה, הקטלנית, המחרידה, היוצרת את דעת-הקהל, (ג) הפוליטיקאים, כולל חברי-הממשלה, מושפעים מדעת-הקהל זה, אינן נאלצים לנהל מדיניות-שלום, אלא נדחפים לקראת עמדות קיצוניות עוד יותר. זהו ההגיון של כל-התיקשות -- ואין הוא תואם את התמונה המלבבת, בת הי-מאה ה-19, המשתקפת באידייליה שמצייר לנו זן בן-אמוץ.

ישנן כמה נקודות המחמירות את הי-תפקיד הזה של ציפורי-השלום בכלוב-הזהב. ראשית: כפי שדן מודה בעצמו, כולם כפופים לצנזורה חמורה של אנשי ארץ-ישראל השלמה. אותה צנזורה שזן בן-אמוץ, שטורו מופיע בשבועון שהוא קרוב מאד לידעוטי הפוליטיות, מסרב בהחלט לקבל אותה.

מהו הטוהר המוסרי של שוחרי-שלום ליב-רלי-שמאלית-מתקדם המשרת את תפוצתו של עיתון במלחמת בני-חושך בבני-אור, והי-משלים עם מחיקת מאמרים שלמים, וקטעים במאמרים אחרים, המעוררים את התנגדות עורכיו? שנית: אין כל סכנה שקולן של אותן ציפורי-שלום ייאלם, חלילה, אם יסרכו לשרת את צהרונות-השטיפה. טוריהם הם, ברור

השם, עדיין סחורה מבוקשת בשוק -- אם כי ייתכן שעיתוני ארץ-ישראל הבלתי-שלמה והבלתי-משלמת אינם יכולים לקיים אותה רמה של משכורות, כמו ביטאור-ני השלמות והשלמונים. (לא מכבר אמר לי עיתונאי נכבד, שאני מחבב אותו מאד, שהוא עובד בצהרון מסויים אך ורק בגלל הפנסיה הצפויה לו.)

ואל ינסה זן בן-אמוץ לכרוך כאן את כולנו בצרור אחד, ולומר: כולנו עובדים בשביל כסף, ומכאן (כפי שעלול להשתמע מדבריו) כולנו מושחתים, כולנו אנשי הי-מיסד, כולנו רובצים באותו בוך. כדי להילחם על דיעותיו, כדי לקיים כלי-אחד המסוגל להילחם בשיטת-המוח, הקרי-בה מערכת העונש הזה ב-21 שנות קיומה מיליוני לירות -- ויתור על הזמנות ממשלתיות, הרמה במתנות צה"ל, אובדן מודעות של אלי המשק הממשלתי-הסתדרותי-רומי-פאשי, דבר המתבטא, בין השאר, גם בכך שאינו יכולים להרשות לעצמנו משכור-רות ברמת ידיעות אחרונות.

איני מתמרמר על כך. בחרנו בשעתו כי-עניינים פקוחות כפי שבחרנו -- ואיננו מצטערים על כך.

קיומו של השבועון המסויים הוא נכס לאומי, שלמוא ערכו מתגלה בימים אלה ביתר בירור. אנו לוחמים בשיטת-המוח, לא רק במאמרים, אלא על-ידי מסירת הי-מידע הנכון, פירסום הידיעות כפי שהן, שבירת התבנית הנוצרת על-ידי הידיעות המשוכתבות של שופטי-המוח, ויצירת תב-נית נכונה, המבוססת על מידע אמיתי.

זהו עיקר תפקידנו -- ואני, שגם אני הנני בעל-טור, יודע שזה חשוב יותר מכל הטורים.

וזאתהרונה, ברצוני להגיב על הערה עוקצנית אחת של זן בן-אמוץ. לא מפני שהיא מכחנת כלפי אישית, אלא מפני שי-היא מכוננת כלפי ליבה של הדמוקרטיה הישראלית.

זן משווה את תפקידי בכנסת, שבה יש (לדבריו, המבוססים על טעות) רוב של אנשי איי השלמה, לתפקיד אותם שוחרי-שלום לאיתוני איי השלמה. לאמור: היינו הק. כולנו מצייצים בכלוב. זוהי טענה מופרכת מיסודה, ומסוכנת במהותה.

הכנסת אינה שייכת לאנשי איי השלמה. היא שייכת לאזרחי ישראל. כל עוד יש בארץ בחירות חופשיות, כל עוד לא הונהג בה אחוז-חסימה קטלני, סמוי (בחירות אזוריות) או גלוי (העלאת האחוז), אפשר להילחם על הכנסת ובכנסת לעשות נפשות לעניין השלום, להשפיע לא פעם על הרכב הממשלה ומהלכיה, ואף לגבש בקונססטי-ציה מיוחדת רוב למדיניות של שלום. האם ישנה אפשרות -- אפילו בתיאוריה הדמוינית ביותר -- לכבוש את ידיעות אחרונות לעניין השלום?

תפקידנו בכנסת אינו קל, ואין לנו אשלי-יות לגביו. אבל זהו תפקיד חשוב, העשוי להיות מכריע ברעג-יגורל. אנחנו עצמאיים בכנסת לחלוטין, איננו כפופים לרצונו של איש, ובשבילנו אין זו חלטורה. (אוסף בסוגריים שהשקענו במילוי תפ-קיד זה הרבה-הרבה אלפי לירות מכיסנו.) איני יודע איזו מטרה מבקש לשרת זן בן-אמוץ כאשר הוא מטיף לזילזול בכנסת, בהודמנות זו ובהודמנות אחרות. אני ער -- אולי יותר מכל אדם אחר במדינה -- למגיבלות הכנסת, למיגרעותיה, לחולשותיה, לשגיאותיה. אבל זוהי הכנסת היחידה שיש לנו.

מי שמתייאש משינוי דמות המדינה והי-כנסת בדרך של בחירות ופעולה פרלמנט-רית -- מוכרח להגיע לרעיון של מהפכה מזויינת. פשוט אין ברירה אחרת, ומוטב לראות זו בבירור.

אבל נושא זה השתרבב בחיכות רק דרך אגב, אם כי הוא חשוב ביותר. נשארת השאלה שאני הופך והופך בה, ואני מר-צא לה מענה: מהי התלהבותו של זן בן-אמוץ (אני לא אקרא לו "מר בן-אמוץ") למכשיר של שיטת-מוח לאומנית, העלול להוביל את כולנו, ובכלל זה את בעלי טוריו הליברליים, אל מרומיה של מצדה חדשה?

תשובתו של זן בן-אמוץ תבוא בשבוע הבא.

אורי אבנר